

Diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä diakoniatyön vaikuttavuudesta

Kati Pajunen, Juha Soinen ja Toni Mättö

ABSTRACT

Diaconal workers' views on the effectiveness of diaconal work

The purpose of this study is to establish how diaconal workers in Finnish Evangelical Lutheran parishes perceive the effectiveness of their work, and the factors that contribute to the perceived effectiveness. The data were collected through participant observation and a survey providing both quantitative and qualitative data. Effectiveness means that the goals of the activity are achieved. The core goal of diaconal work is to help people who are in the greatest need, but the survey results indicate that is not always achieved. The findings highlight the difficulties in addressing people's problems. The study suggests that prioritizing goals would better enable evaluation of effectiveness, while stronger links to the health care system would enable diaconal work to do more to promote mental health.

Keywords: Diaconal work, effectiveness, evangelical Lutheran parishes

JOHDANTO

Evankelis-luterilaisissa seurakunnissa tehtävän diakoniatyön ydintavoite on auttaa kaikkein suurimmassa hädässä olevia ihmisiä. Kirkkojärjestyksessä (11.11.2021/657) säädetään, että ”Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei auteta muulla tavoin” (KJ 3:24 §). Kyseisen Kirkkojärjestyksen säännöksen mukaan jokaisen seurakuntalaisen vastuulla on kantaa huolta muista ihmisistä. Tätä voidaan pitää diakonian laajana määrittelynä. Tässä tutkimuksessa perehdytään kuitenkin seurakuntien diakonian viranhaltijoiden tekemään diakoniatyöhön ja heidän käsityksiinsä toiminnan vaikuttavuudesta. Seura-

kunnissa diakoniatyö koostuu muustakin kuin eniten apua tarvitsevien ihmisten auttamisesta, koska diakoniatyöhön kuuluu laajasti oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden, rauhan ja hyvän elämän edistäminen (EVL, 2023/2), ja diakoniatyötä voidaanakin siten pitää hyvin laajalajaisena auttamisen muotona.

Tarkastelemme tässä tutkimuksessa diakoniatyöntekijöiden käsityksiä diakoniatyön vaikuttavuudesta, minkä vuoksi seurakuntien aseointi julkiselle tai kolmannelle sektorille on keskeinen lähtökohta tutkimukselle. Kolmas sektori voidaan määritellä ei-valtiolliseksi, vapaaehtoiseksi toiminnaksi, jota toimijat ohjaavat ilman voiton tuottamistavoitetta (Paasivaara ym. 2005). Evankelis-luterilaiset seurakunnat rahoittavat toimintansa pääosin kirkollisverolla, joka kerätään henkilöiden tuloverotuksen yhteydessä. Katsomme seurakuntien sijoittuvan julkisen sektorin ja kolmannen sektorin välimaastoon, koska toimintaa rahoitetaan verovaroin (Kallunki 2014; kts. myös Harding 2016) ja koska seurakuntien ylin päättävä elin on vaaleilla valittu kirkkovaltuusto, mikä tekee seurakuntien päätöksenteosta poliittista.

Tämän tutkimuksen pääkäsite on vaikuttavuus, mutta vaikuttavuudesta ei voi puhua ilman että määrittelee tuloksellisuuden, jonka yksi osa-alue vaikuttavuus on (kts. Virtanen & Vakkuri 2016). Tuloksellisuuden nähdään usein koostuvan taloudellisuudesta, tehokkuudesta ja vaikuttavuudesta (Reider, 2004). Vaikuttavuutta voidaan pitää tuloksellisuuden osa-alueista kaikkein monimutkaisimpana mitata. Kyse on siitä miten erilaisten toimintatapojen tai ohjelmien kautta voidaan vaikuttaa palvelun käyttäjiin niin että he muuttavat käyttäytymistään tavoitteiden mukaisesti. Usein vaikuttavuuden edistäminen edellyttääkin palvelun tuottajan ja palvelun käyttäjän välistä vuorovaikutusta. (Virtanen & Vakkuri 2016.) Diakoniatyöhön liittyvänä esimerkkinä taloudellista apua saavien ihmisten pitäisi pystyä parantamaan tilannettaan avustuksen avulla. Käytännössä vaikuttavuuden

saavuttamiseksi tarvitaan usein monipuolista yhteistyötä yhteiskunnan eri sektoreiden välillä (Kelly 2005). Vaikuttavuuden arvioinnissa tulee kuitenkin huomioida, että usein lopputulemiin vaikuttaa monia tekijöitä, jolloin puhutaan väliin tulevien tekijöiden ongelmasta (moderaattorit, kts. Dahler-Larsen 2015).

Vaikuttavuusmittareiden luominen edellyttää sitä, että voidaan luoda ensin käsitteistö siitä mitä vaikuttavuus tarkoittaa tietyn toiminnan kontekstissa (Virtanen & Vakkuri 2016). Tässä tutkimuksessa käsitellään diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä vaikuttavuudesta, mutta ei suoriteta varsinaista vaikuttavuuden mittausta. Tutkimuksen tuloksena kuitenkin osoitetaan mahdollisia toimenpiteitä diakoniatyön vaikuttavuuden lisäämiseksi sekä täsmennetään diakoniatyön tavoitteita, jolloin myöhemässä vaiheessa toteutettava mittaaminen voisi tuottaa vaikuttavuusinformaatiota erilaisten toimien seurauksista. Tutkimuksessa myös esitetään mahdollisia vaikutusmekanismeja vaikuttavuuden saavuttamiseksi.

Yksi artikkelin kirjoittajista vietti kaksi kuukautta syksyllä 2022 eräässä suomalaisessa evankelis-luterilaisessa seurakunnassa tehden diakoniatyötä. Tämän osallistuvan havainnoinnin aikana (kts. esim. Atkinson & Hammersley 1998) heräsi ajatus siitä, että diakoniatyön ydintavoitteiden toteutuminen ei ole itsestäänselvyys. Saadaksemme laajemman näkökulman siihen, millaisia näkemyksiä diakoniatyöntekijöillä itsellään on toiminnan vaikuttavuudesta, toteutimme kaikille suomalaisten evankelis-luterilaisten seurakuntien diakoniatyöntekijöille suunnatun sähköisen kyselyn jolla kerättiin sekä määrällistä että laadullista aineistoa. Kyselyn väittämät ja avoimet kysymykset rakennettiin osallistuvan havainnoinnin löydösten perusteella. Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat:

millaisia näkemyksiä diakoniatyöntekijöillä on tekemänsä diakoniatyön vaikuttavuudesta ja mitkä seikat vaikuttavat koettuun vaikuttavuuteen?

Tutkimus antaa vastauksia sille, millaisia merkityksiä diakoniatyöntekijät asettavat työlleen ja millaisia odotuksia diakoniatyötä kohtaan on olemassa. Tämä tutkimus näin ollen pohjustaa varsinaista diakoniatyön vaikuttavuuden

arviointia ja antaa vastauksia sille, millaisia tulostavoitteita työlle voidaan asettaa.

Kyselyn määrällisellä aineistolla pyrittiin saamaan yleistettävä käsitys diakoniatyön koetusta vaikuttavuudesta. Kuvailevat tilastotiedot kertovat, että diakoniatyöntekijät ovat melko tyytyväisiä diakoniatyön nykytilaan, mutta silti toivomuksena on, että toiminta olisi vaikuttavampaa esimerkiksi siten, että ihmisten ongelmien perimmäisiin syihin voitaisiin vaikuttaa syvällisemmin. Faktoriansalyyzin avulla muodostettiin neljä erilaista ajatuslinjaa. Ensimmäisen ajatuslinjan mukaan diakoniatyö jokseenkin onnistuu ydintehtävässään. Toisen ajatuslinjan mukaan diakoniatyöhön liittyvät tehtävät itsessään koetaan mielekkäiksi. Kolmannen ajatuslinjan mukaan kuitenkin koetaan, että diakoniatyön tulisi olla vaikuttavampaa ja että sen avulla pitäisi pyrkiä syvällisemmin ratkaisemaan asiakkaiden ongelmia. Neljännen ajatuslinjan mukaan diakoniatyötä voisi hyödyntää osana sosiaali- ja terveyspalveluja, jolloin vaikuttavuutta voitaisiin lisätä. Laadullisen aineiston perusteella diakoniatyön tavoitteet tulisi asettaa tarkemmin ja työtä tulisi organisoida paremmin.

Tämä artikkeli etenee seuraavasti. Seuraavassa luvussa kerrotaan vaikuttavuudesta, joka on jaettu vaikuttavuuden tarkasteluun osana tuloksellisuutta, sekä vaikuttavuuden arviointiin ja mittaamiseen liittyvään keskusteluun. Tämän jälkeen esitellään tutkimuskonteksti ja tutkimuksen metodologia. Tämän jälkeen esitellään tutkimuksen tulokset, ja lopuksi esitetään johtopäätökset.

VAIKUTTAVUUS JA SEN ARVIOINTI

Vaikuttavuus osana tuloksellisuutta

Kun yksityisellä sektorilla tavoitellaan toiminnan kannattavuutta (kts. esim. Meklin 2009), julkisen sektorin tuloksellisuuden nähdään erityisesti systeemiteoreettisessa tutkimuskirjallisuudessa koostuvan kolmesta "E":stä, jotka ovat taloudellisuus (economy; kustannusten ja suoritusten välinen suhde), tehokkuus (efficiency) ja vaikuttavuus (effectiveness) (Meklin 1989; Meklin & Näsi 1994; Reider 2004; Virtanen & Vakkuri 2016). Kolmen 'E':n rinnalle on tullut myös neljäs "E" (equity), joka tarkoittaa sitä, että julkisella taloudella pyritään aikaansaamaan oi-

keudenmukaisuutta (kts. Autero 2013 ja Bailey 2004). Tuloksellisuuden tarkastelun taustalla on ”Vastiketta rahalle (Value for Money)” -ajatelu (kts. esim. Meklin & Näsi 1994; Vakkuri & Meklin 1998; Meklin 2009; Virtanen & Vakkuri 2016; Goddard 2019). Tuloksellisuuden saavuttamisesta julkisella sektorilla keskustellaan ylipäättään, koska rajallisilla voimavaroilla tulisi tyydyttää kansalaisten tarpeet (Kuntaliitto 2023; kts. myös Meklin 1989; Meklin & Näsi 1994) ja koska mahdollisimman alhaisilla kustannuksilla pitäisi pystyä tuottamaan mahdollisimman hyviä palveluja (kts. esim. Vakkuri & Meklin 1998). Lisäksi julkishallinto on toiminnastaan tilivelvöllinen veronmaksajille (Meklin 2009).

Taloudellisuus tarkoittaa sitä, että tietyt tuotokset ja suoritteet pystytään tuottamaan mahdollisimman vähäisin kustannuksin (Vakkuri & Meklin 1998). Tehokkuus määritellään tuotoksen (palvelut, suoritteet) ja panoksen (tuotantontekijät) suhteeksi teoreettisesti kiinnitettyjen standardien avulla (vrt. tuottavuus) (Virtanen & Vakkuri 2016). Vaikuttavuus puolestaan liittyy siihen, että tehdään oikeita asioita (kts. esim. Førsund 2017). Vaikuttavuus määritellään tuotosten ja vaikutusten välisenä suhteena (Virtanen & Vakkuri 2016). Vaikuttavuus vastaa siihen, miten jokin toiminto ”lisää, vähentää, parantaa tai huonontaa” kohteena olevaa ilmiötä ja miten tavoitteet saavutetaan (Vakkuri & Meklin 1998). Vaikuttavuuden arvioinnissa on siis tärkeää suhteuttaa tuotokset asetettuun tavoitteeseen (Kettunen 2018), mutta vaikuttavuuden kriteerien määrittely on vaikeaa, jos toiminnalle ei ole tarkasti määriteltyjä tavoitteita (Cameron 1986; Van de Walle 2009; kts. myös Steers 1975). Tarpeen, tai tavoitteiden asettaminen ei ole kuitenkaan helppoa, koska eri tahoilla on erilaisia tavoitteita eivätkä tavoitteet myöskään aina ole riittävän spesifejä tai tarpeeksi priorisoituja (kts. Herman & Renz 2004; Virtanen & Vakkuri 2016). Vaikuttavuuden arvioinnissa täytyisi muodostaa selkeä näkemys siitä minkä toiminnan tai intervention vaikutusta ollaan arvioimassa, ja miksi jokin tietty vaikutus syntyy, jos syntyy. Syy-seuraus-suhteiden analysointi kuuluu siten keskeisenä osana vaikuttavuuden arviointiin ja vaikuttavuuden arvioinnissa tulee myös ottaa huomioon, mitkä muut tekijät mahdollisesti vaikuttavat asiaan. Yksi tapa liittää vaikuttavuuden mittaaminen interventioiden suunnitteluun

on ohjelmateorian käyttö. (Dahler-Larsen 2005.) Ohjelmateoriassa esitetään perusteltuja käsityksiä siitä, miksi jokin interventio tuottaa halutun vaikutuksen. Dahler-Larsenin (2005) mukaan yksi mahdollinen ohjelmateorian informaatiolähde on alan ammattilaisten kokemukset työstä ja sen käytännöistä. Tällaiset kokemukset palvelevat ohjelmateorian muodostamista, kun ohjelmateorian laadinnassa on käytettävissä tietoa interventioiden mahdollisista vaikutusmekanismeista. Tällaista tietoa voidaan kuitenkin hyödyntää laajemminkin vaikuttavuusarviointien tukena. Tässä tutkimuksessa esitetyt näkemykset diakoniatyön vaikuttavuudesta voivat palvelula tulevaa vaikuttavuusmittausta tätä kautta.

Vaikuttavuuden arviointi

Poliittisesti ohjatun julkisen sektorin velvollisuutena on tuottaa yhteistä hyvää, mikä saattaa joissakin tapauksissa johtaa tehottomuuteen (kts. Parhizgari & Gilbert 2004). Siksi julkisen sektorin toimintojen vaikuttavuuden arviointi on tärkeää (van Lunenburg 2023). Vaikka kirkkoa eivät ohjaakaan niin selkeästi poliittiset tahot, resurssien käyttö yhteisen hyvän luomiseen luo kuitenkin vaikuttavuuteen liittyvän määrittelyongelman. Matosin ym. (2023) mukaan julkisten varojen käytön vaikuttavuuden arvioinnilla on merkitystä, koska on tärkeää saada tietää, saadaanko niillä tyydytettyä väestön tarpeita ja saadaanko toiminnan tavoitteet saavutettua. Näin palveluja saadaan parannettua ja myös luottamusta julkiseen sektoriin lisättyä (Matos ym. 2023).

Perinteisesti vaikuttavuutta on pyritty mittaamaan voittoa tavoittelemattomassa toiminnassa lopputulemien arvioinnin kautta (Kettunen 2018). Fung (2015) määrittelee vaikuttavuuden erilaisten järjestelyiden kykyä toteuttaa niille asetetut tavoitteet. Nämä tavoitteet voivat liittyä esimerkiksi koulutuksen järjestämiseen tai heikommassa asemassa olevien ihmisten auttamiseen. Van Dooren ym. (2015) katsovat että lopputulemien tarkastelu liittyy enemmän pitkän aikavälin vaikutusten havainnointiin kuin varsinaisesti tuotosten mittaamiseen. Tuloksellisuusmittarit eivät usein kerrokaan yksiselitteisesti syyn ja vaikutuksen välisestä yhteydestä. Tällaista attribuutio-ongelmaa (kts. Virtanen & Vakkuri 2016) voi yrittää lieventää ar-

vioimalla sitä, olisiko jokin muu tekijä voinut saada vaikutuksen aikaan ilmankin toimenpiteitä. Lyhyellä perspektiivillä voi myös olla, että toiminnan vaikutukset eivät ole vielä toteutuneet (kts. Vakkuri & Meklin 1998; Virtanen & Vakkuri 2016).

Van de Walle (2009) toteaa, että vaikuttavuuden mittaamiseen liittyvien ongelmien voidaan katsoa liittyvän siihen, millainen käsitys meillä on yhteiskuntatieteistä. Mitä isommalle aggregaattitasolle siirrytään tarkastelussa, sitä vähemmän tarkkaa syy-seuraus -suhdetta voidaan osoittaa. Tällöin kysymys on siitä, voidaanko mittaustarkkuudesta luopua, että saadaan korkeammalla aggregaattitasolla (esim. yhteiskunnan tasolla) mahdollisuus saavuttaa vaikuttavuutta parantavia toimenpiteitä ja ideoita. Virtanen & Vakkuri (2016) puolestaan esittävät, että tuloksellisuussmittarien tulisi olla riittävän yleisiä, jotta mittarien tuottamaa tietoa voitaisiin nostaa isommalle aggregaattitasolle.

Ratkaisuksi vaikuttavuuden mittaamiseen liittyviin ongelmiin on Papadimitrioun (2007) mukaan usein käytetty ratkaisua, jossa organisaation toimijat esittävät arvioita vaikuttavuudesta omiin arvoihinsa ja arviointeihinsa perustuen (kts. myös Cui & Aulton 2023). Tällainen lähestymistapa voi palvella vaikuttavuusmittauksen muodostamista myöhemässä vaiheessa, kun vaikuttavuuteen liittyvät tavoitteet ja mahdolliset vaikutusmekanismit tulevat arvioitaviksi (Dahler-Larsen 2015). Tässä tutkimuksessa vaikuttavuutta onkin lähestytty antamalla diakoniatyötä tekeville ihmisille mahdollisuus arvioida työnsä onnistuneisuutta ja vaikuttavuutta. Virtanen & Vakkuri (2016) huomauttavat että mahdollisten mittarien tulisi liittyä tarkasteltavan organisaation käytettävissä oleviin keinoihin sekä tulos- tai vaikutustavoitteisiin.

Vaikuttavuutta arvioitaessa ongelmaksi tulee usein se, että monet eri tekijät voivat vaikuttaa lopputulemiin. Moderaattorina toimivat tekijät voivat aiheuttaa sen, että joissakin tilanteissa toimenpiteet saavat aikaan halutun muutoksen, kun taas toisissa tilanteissa ei (Dahler-Larsen 2005). Vaikuttavuuden saavuttaminen voi esimerkiksi epäonnistua asiakkaiden sosioekonomisista syistä johtuen, hyvistä tavoitteista huolimatta. Neuvonta tai koulutus ei saa aikaan muutosta, mikäli ihmisellä ei ole mahdollisuuksia tai voimavaroja hyödyntää niitä (Mendez ym.

2022). Avun saajien tilannetekijöiden huomiomiseksi Fung (2015) esittää palvelun käyttäjien ottamista mukaan toiminnan toteutukseen. Tämä voi näkyä esimerkiksi avun saajan ja sen antajan yhteisenä mietintänä siitä, miten resursseja voisi parhaiten hyödyntää. Tämä voisi mahdollistaa hyviä aloitteita paikallisella tasolla, joskin niiden laajempi hyödyntäminen vaatii toimivia institutionaalisia rakenteita ja usean tahon yhteistyötä (vrt. Kelly 2005; van Lunenburg 2023).

TUTKIMUSKONTEKSTI, AINEISTO JA MENETELMÄT

Seurakunnat ja diakoniatyö tutkimuskohteena

Evankelis-luterilaiset seurakunnat rahoittavat toimintansa pääosin kirkollisverolla, joka kerätään henkilöiden tuloverotuksen yhteydessä. Lisäksi seurakunnat ovat saaneet vuoden 2016 alusta saakka valtiolta avustusta tiettyjen keskeisten toimintojen, kuten esimerkiksi hautausmaiden hoitoon ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ylläpitoon (EVL 2024). Kansalaisten kirkkoon kuuluminen siis ratkaisee pitkälti sen, miten seurakunnat pystyvät rahoittamaan toimintaansa. Käytettävissä olevat resurssit voivat vaikuttaa omalta osaltaan tehtävään diakoniatyöhön ja sen vaikuttavuuteen. Evankelis-luterilaisella kirkolla on ollut Suomessa vahva kansankirkon asema ja 1990-luvulle tultaessa jopa yli 90 % suomalaisista oli kirkon jäseniä, mutta 2000-luvulta alkaen jäsenmäärä on alkanut laskea erityisesti pääkaupunkiseudulla (Laine ym. 2017). Vuonna 2023 65,1 %:a suomalaisista kuului kirkkoon (EVL 2023). Taloudelliset seikat ja hyödyt ovat tärkein syy erota kirkosta, ja uskolla on pienempi merkitys kirkosta eroamisessa (Äystö ym. 2022). Yhteiskunta on maallistunut sekä tullut moniarvoiseksi ja monikulttuuriseksi, mikä on tuonut omat haasteensa kirkolle (Laine ym. 2017). Kirkko kuitenkin on siirtynyt asiakaslähtöisempään näkökulmaan viime aikoina (kts. Peltonen 2020). Asiakaslähtöisyys tarkoittaa, että kirkon piirissä tunnustetaan asiakkaiden tarpeita ja luodaan palveluja näitä tarpeita täyttämään, vaikka kirkon byrokraattisuus saattaakin hidastaa uusien asioiden kokeilua (Laine ym. 2017).

Vaikuttavuuden saavuttamiseksi tulisikin käydä jatkuvaa vuoropuhelua asiakkaiden ja sidosryhmiemme kanssa (Papadimitriou 2007).

Eri seurakunnilla voi olla erilaisia painotuksia harjoittamassaan diakoniatyössä, koska seurakunta voi diakoniatyön mallijohtosäännön mukaan ottaa huomioon seurakuntien erityisiä tarpeita diakoniatyön suunnittelussa. Seurakunnissa on kahdenlaisia diakoniatyöntekijöitä. Diakoneilla on kirkollisen koulutuksen lisäksi sosiaalialan koulutus, ja diakonisseilla on sairaanhoitajan koulutus kirkollisen koulutuksen lisänä. Hengellisyys antaa työlle suuntaa ja voi sitouttaa työntekijöitä saavuttamaan yhteisen tavoitteen, vaikka seurakunnissa onkin samantyyppisiä lainalaisuudet kuten muissakin organisaatioissa (Palmu 1990). Jos työ koetaan merkitykselliseksi, voi se lisätä työmotivaatiota, parantaa työhyvinvointia ja edesauttaa työhön sitoutumista (Allan ym. 2019). Siten työn merkityksellisyys vaikuttaa myönteisesti sekä yksilöihin että organisaatioihin (Konsti ym. 2023). Sillä, että työ koetaan merkitykselliseksi, voi olla vaikutusta tapaan, jolla diakoniatyöntekijä tekee työtään ja siten välillisesti myös vaikuttavuuteen.

Tutkimusaineisto ja sen kerääminen

Aloitimme tutkimuksen tekemällä osallistuvaa havainnointia. Yksi artikkelin kirjoittajista vietti elo- ja syyskuun syksyllä 2022 eräässä suomalaisessa evankelis-luterilaisessa seurakunnassa tehden diakoniatyötä. Osallistuvalla havainnoinnilla voitiin perehtyä syvällisesti diakoniatyön luonteeseen sekä tulkita diakoniatyöntekijöiden toimintaa ja heidän antamiaan merkityksiä siinä (kts. Atkinson & Hammersley 1998). Havainnointiajanjaksolla tehty diakoniatyö oli taloudellisten avustusten jakamista diakonian päivystävään otollaan sekä erilaisten tapahtumien järjestämisestä. Lisäksi tutkija piti hartauksia ja osallistui jumalanpalveluksiin. Tutkija keskusteli diakoniatyön vaikuttavuudesta ja merkityksestä muiden työntekijöiden kanssa havainnoinnin aikana, koska useaan otteeseen työn lomassa kävi ilmi, että diakoniatyöhön sisältyy haasteita esimerkiksi siten, että kaikkein eniten apua tarvitsevia henkilöitä on vaikea löytää ja että suurissa vaikeuksissa olevia ihmisiä on lopulta vaikea auttaa. Tutkijalle tuli havainnoinnin myötä kokemus, että diakoniatyö kohdistuu ta-

voitteensa mukaisesti osittain sellaisiin ihmisiin, jotka tarvitsevat eniten apua. Toisaalta tutkija mietti erilaisten tapahtumien järjestäjänä sitä, että osallistujat eivät aina näyttäneen olevan suuressa hädässä. Tutkijaa askarrutti kysymys, miten diakoniatyöntekijät itse kokevat diakonian vaikuttavuuden. Osallistuvalla havainnoinnilla kerätty aineisto oli strukturoimatonta ja siitä saatuja havaintoja päätettiin tutkia tarkemmin ja strukturoidummin tutkimusprosessin aikana (kts. Ahrens & Chapman 2006). Osallistuvan havainnoinnin jälkeen tutkimusryhmämme päätti hankkia lisää aineistoa diakoniatyön vaikuttavuudesta kyselyn avulla. Havainnoinnin tulokset sisällytettiin kyselylomakkeeseen väittämiksi ja avoimiksi kysymyksiksi. Etnografisessa tutkimuksessa voidaan löytää muuttujia kvantitatiiviseen tutkimukseen (kts. esim. Schensul ym. 1999, 3) ja vaikuttavuus tai sen puute nousi usein esiin keskusteluissa diakoniatyöntekijöiden kanssa. Väittämät kuvastivat mielipiteitä, joita diakoniatyöntekijät esittivät ja asioita, joita tutkija havaitsi havainnoinnin aikana. Väittämien tueksi luotiin kolme avointa kysymystä, jotka myös kuvastivat keskustelua siitä, mihin diakoniatyössä kannattaisi panostaa ja mihin ei. Osallistuvan havainnoinnin kohteena olleen seurakunnan diakoniatyöntekijät sekä Kirkkohallituksen asiantuntija kommentoivat kyselylomaketta ennen sen lähettämistä vastaajajoukolle. Kommenttien huomioimisella pyrittiin lisäämään kyselylomakkeen sisällön validiteettia (Taherdoost 2016).

Pesämaa ym. (2021) toteavat että tilastollisessa tutkimuksessa on tärkeää, että otos vastaa tutkittavaa populaatiota. Westreichin ja kumppaneiden (2019) mukaan tämä mahdollistaa tulosten yleistettävyyden. Tutkimuksemme pääasiallinen aineisto hankittiin sähköisellä kyselyllä, joka suunnattiin kaikille suomalaisen evankelis-luterilaisen seurakuntien diakoniatyöntekijöille. Kysely tehtiin syys-lokakuussa 2022. Linkki sähköiseen kyselylomakkeeseen lähetettiin diakoniatyöntekijöille Kirkkohallituksen lähettämässä sähköpostiviestissä. Kyselylomake lähetettiin 1277 sähköpostiosoitteeseen, joista 75 sähköpostiosoitteesta tuli vastaus, ettei vastaanottajaa tavoiteta. Kyselylomake tavoitti näin ollen kaiken kaikkiaan 1202 henkilöä. Kyselyyn vastasi 310 henkilöä, joten vastausprosentti oli 25,79. Vastausprosentit kyselyihin ovat

Suomessakin laskeneet ajan kuluessa, kuten esim. Tolonen ym. (2018) ovat havainneet. Tutkimuksemme vastausprosenttia voidaan pitää silti riittävänä verrattaessa sitä esimerkiksi suomalaisille yrittäjille tehtyjen kyselyjen vastausprosentteihin (Puumalainen ym. 2023; Soininen ym. 2015).

Kyselylomake sisälsi kahdeksantoista väittämää, joihin ilmaistiin samanmielisyyttä tai erimielisyyttä 5-portaisen Likertin asteikon avulla. 5 tarkoitti asteikossa *Olen täysin samaa mieltä* ja 1 *Olen täysin eri mieltä*. Väittämien lisäksi kyselylomakkeessa oli kolme avointa kysymystä, jotka olivat *Mitä haasteita diakoniatyössä mielestäsi on* (267 vastausta), *Millaisiin asioihin haluaisit panostaa diakoniatyössä* (258 vastausta) sekä *Mihin asioihin et haluaisi panostaa diakoniatyössä* (219 vastausta). Laadullista aineistoa kertyi kaiken kaikkiaan 37 sivua.

Tutkimusaineiston analysointi

Tutkimuksessa pyrittiin saamaan ilmiöstä kokonaisvaltainen kuva, ja ajatella, ettei ontologista tai epistemologista ongelmaa muodostu, koska määrällinen ja laadullinen aineisto täydentävät toisiaan (kts. esim. Azorin & Cameron 2010). Modelliin (2009) mukaan monimenetelmä tutkimusten hyvä puoli on se, että niissä voidaan käyttää abduktiivista päättelyä, jossa jollakin tutkimustavalla saatuja havaintoja voidaan tutkia edelleen toisella menetelmällä. Tutkimuksemme osallistuvan havainnoinnin kautta saatuja kokemuksia ja ymmärrystä käytettiin apuna, kun suunnittelimme kyselylomakkeen. Modell (2009) myös toteaa, että useamman menetelmän käyttö mahdollistaa tutkijoille herkkyuden kontekstin aiheuttamille muutoksille. Siten kyselyyn sisäänrakennettu laadullinen näkökulma sekä osallistuva havainnointi tuovat mahdollisuuden arvioida kvantitatiivisella aineistolla saatuja selityksiä.

Määrällisiä väittämiä analysoitiin tilastollisten menetelmien avulla. Ensin aineistosta haettiin kuvailevia tilastotietoja, jonka jälkeen hyödynnettiin faktori- eli pääkomponenttianalyysiä. Faktorianalyysin taustaoteuksena on, ettei mitattavaa ominaisuutta pystytä aina mittaamaan suoraan jollakin yksittäisellä mittarilla (Valli 2015). Tämän vuoksi faktorianalyysin avulla py-

rittiin ryhmittelemään alkuperäiset 18 väittämää ja löytämään niiden taustalta yhdistäviä ominaisuuksia sekä muodostamaan summamuuttujia näiden piilevien ominaisuuksien perusteella. Faktoriratkaisussa käytettiin Varimax-rotatiota sekä ominisarvon raja-arvona 1. Viimeisenä määrällisenä analyysivaiheena lineaarista regressioanalyysiä hyödyntämällä pyrimme selittämään faktorianalyysin perusteella syntyneitä summamuuttujia vastaajien taustatekijöillä.

Kyselylomakkeella kerätyn laadullisen aineiston analysoinnissa sovellettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, joka valittiin menetelmäksi siksi, että diakoniatyön vaikuttavuudesta ei ole juurikaan olemassa samantyyppistä tutkimusta (kts. Elo & Kyngäs 2008). Tarkastelimme teoreettisia käsitteitä suhteessa aineiston analyysin aikana, koska aineistolähtöisessäkin menetelmässä tarvitaan teoreettista ymmärrystä (kts. Ahrens & Chapman 2006). Analyysiyksikköinä olivat virkkeiden muodostamat asiakokonaisuudet tutkimuskysymykseen liittyen (kts. Vears & Gillam 2022). Aineistolähtöiselle analyysille tyypillisesti emme käyttäneet deduktiiviselle otteelle ominaista valmista luokittelurunkoa, jonka mukaisesti aineistoa olisi analysoitu vaan etsimme aineistosta nousevia teemoja (kts. Elo ym. 2022 ja Vears & Gillam 2022). Teemat jaoteltiin edelleen tämän jälkeen laajempien kokonaisuuksien alle abstrahoiden aineistosta nousseita teemoja teoreettista viitekehystä vasten (kts. Elo ym. 2022). Myös induktiivisessa sisällönanalyysissä tulkintaa vahvistetaan teoreettisten käsitteiden avulla (Vears & Gillam 2022).

Yksi keskeinen tapa tehdä tuloksellisuusarvioinnista konkreettista on mitata toiminnan tilaa niin että se tuottaa päätöksenteolle hyödyllistä informaatiota. Virtanen & Vakkuri (2016) huomauttavatkin että tuloksellisuusarvioinnin yhtenä erityisenä näkökulmana on juuri tuottaa tietoa, joka toimii tukena ratkaisuja mietittäessä. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä toiminnan vaikuttavuudesta, ja siten mahdollistetaan tietystä toiminnan kontekstissa erilaisten tulostittarien arviointi. Vastaajajoukon rajaaminen diakonian virkoihin tukee tutkimuksen ulkoista validiteettia (Westreich ym. 2019).

TUTKIMUKSEN TULOKSET

Koettu diakoniatyön vaikuttavuus määrällisen aineiston perusteella

Taulukossa 1 esitetään kuvailevat tilastotiedot vastaajien taustatiedoista. Vastaajia oli yhteensä 310 henkilöä ja keskimäärin vastaaja oli 50-vuotias, nuorimman vastaajan ollessa 23-vuotias ja vanhimman 71-vuotias. Vastaajien taustoista kävi ilmi, että he edustivat yhdeksää eri hiippakuntaa. Vastaajat olivat melko tasaisesti jakautuneet hiippakuntien välille. Vastaajista n. 18 prosenttia työskenteli johtavassa asemassa. Vastaajista diakoneja oli hieman alle 60 prosenttia ja diakonisseja oli noin 37 prosenttia. Vastaajista lähes 93 prosenttia oli naisia.

Yksittäisten väittämien keskiarvot ja t-testit taulukossa 2 osoittavat, että lukuun ottamatta yhtä väittämää (12), vastaukset eroavat tilastollisesti merkittävästi neutraalista (3) vastauksesta. Väittämän 12 *Diakoniatyötä tulisi suunnitella enemmän valtakunnallisesti*, keskiarvo oli 3,08, joten tähän asiaan ei ollut määrällisen aineiston mukaan selkeää kannanottoa.

Kysymykseen saavutetaanko diakoniatyöllä suurimmassa hädässä olevat ihmiset, tilastollinen aineisto antaa keskiarvoksi väittämään 13 *Tekemäni diakoniatyö tavoittaa hyvin seurakuntani huono-osaiset* 3,45 ja keskiarvoksi väittämään 24 *Tekemäni diakoniatyö vastaa hyvin kaikkein suurimmassa hädässä olevien ihmisten avuntarpeisiin* 3,26, mikä on melko lähellä neutraalia (3) vastausta. Tämän perusteella kvantitatiivinen aineisto indikoi, että diakoniatyön vaikuttavuuteen liittyen diakoniatyö tavoittaa josain määrin huono-osaisimpia ihmisiä, mutta diakoniatyön sisältö ei välttämättä vastaa täysin avuntarvetta. Diakoniatyöhön kuuluva hengellisyys näkyy kuitenkin hyvin toiminnassa, koska keskiarvo väittämään 23 *Hengellisyys näkyy hyvin diakoniatyössä*, oli 3,72.

Väittämän 10 *Diakoniatyössä pitäisi olla enemmän aikaa keskittyä hoitamaan asiakkaiden ongelmien juurisyytä* keskiarvo oli 4,11, mikä kertoo siitä, että diakoniatyöntekijät halusivat auttaa syvällisemmin asiakkaitaan ja siten diakoniatyön vaikuttavuutta haluttaisiin lisätä. Tämä myös tukee johtopäätöstä siitä, että tarjottu apu ei aina kohdistu avunsaajien taustalla oleviin ongelmiin. Väittämän 19 *Diakoniatyön*

Taulukko 1. Vastaajien taustatiedot

Hiippakunta	Frekvenssi	Prosentti
Turku	47	15,2
Tampere	43	13,9
Oulu	42	13,6
Mikkeli	37	11,9
Porvoo	18	5,8
Kuopio	27	8,7
Lapua	33	10,7
Helsinki	32	10,3
Espoo	31	10,0
Yhteensä	310	100

Johtavassa asemassa	Frekvenssi	Prosentti
Kyllä	57	18,4
Ei	253	81,6
Yhteensä	310	100

Diakonia-alan koulutus	Frekvenssi	Prosentti
Diakoni	183	59,0
Diakonissa	114	36,8
Opiskelija	13	4,2
Yhteensä	310	100

Sukupuoli	Frekvenssi	Prosentti
Nainen	288	92,9
Mies	22	7,1
Yhteensä	310	100

tulisi olla vaikuttavampaa keskiarvo oli 3,85, mikä kertoo toiveesta, että työllä pystyttäisiin enemmän vaikuttamaan asiakkaiden ongelmiin. Väittämän 17 *Diakoniatyöntekijöiden tulisi tehdä enemmän yhteiskunnallista vaikuttamista* keskiarvo oli 3,84, mikä kertoo siitä, että diakoniatyön tulisi ulottua laajemmin yhteiskuntaan vaikuttamiseen. Kuitenkin väittämän 18 *Koen tekemäni diakoniatyön mielekkääksi* keskiarvo oli 4,36, mikä kertoo siitä, että diakoniatyöntekijät kuitenkin pitävät työstään, vaikka työn sisältöön haluttaisiinkin lisää vaikuttavuutta.

Taloudellinen avustaminen on keskeinen osa diakoniatyötä lähes kaikissa seurakunnissa

Taulukko 2. Kuvailevat tilastotiedot väittämistä.

	Ka.	Kp.	Min	Max	t-testi (≠3)
Väittämät					
Q9 Diakoniatyöllä pystytään auttamaan eniten apua tarvitsevia henkilöitä.	3,69	0,85	1	5	14,27***
Q10 Diakoniatyössä pitäisi olla enemmän aikaa keskittyä hoitamaan asiakkaiden ongelmien juurisyitä.	4,11	0,91	1	5	21,51***
Q11 Mielestäni taloudellinen avustaminen EI passivoi diakonian asiakkaita. (Väittämä käännetty)	3,45	0,96	1	5	8,37***
Q12 Diakoniatyötä tulisi suunnitella enemmän valtakunnallisesti.	3,08	1,15	1	5	1,24
Q13 Tekemäni diakoniatyö tavoittaa hyvin seurakuntani huono-osaiset	3,45	0,83	1	5	9,41***
Q14 Mielestäni diakonissojen tulisi osallistua terveyden edistämiseen osana uudistuvaa sote-järjestelmää.	2,77	1,12	1	5	-3,66***
Q15 Diakoniatyön tulisi mielestäni olla enemmän ennaltaehkäisevää työtä.	3,59	0,94	1	5	11,10***
Q16 Diakoniatyöntekijöiden tulisi antaa enemmän keskusteluapua.	3,78	0,88	1	5	15,71***
Q17 Diakoniatyöntekijöiden tulisi tehdä enemmän yhteiskunnallistavaikututtamista.	3,84	0,94	1	5	15,68***
Q18 Koen tekemäni diakoniatyön mielekkääksi.	4,36	0,74	2	5	32,36***
Q19 Diakoniatyön tulisi olla vaikuttavampaa.	3,85	0,90	1	5	16,70***
Q20 Pystyn hyödyntämään osaamistani täysimääräisesti diakoniatyöntekijänä.	3,94	1,00	1	5	16,53***
Q21 Tekemäni diakoniatyö on mielestäni vaikuttavaa	3,89	0,79	1	5	19,88***
Q22 Taloudellinen avustaminen diakoniatyössä on palveluohjausta, hyvinvoinnin edistämistä ja neuvontaa.	3,84	0,97	1	5	15,30***
Q23 Hengellisyys näkyy hyvin diakoniatyössä.	3,72	0,89	1	5	14,29***
Q24 Tekemäni diakoniatyö vastaa hyvin kaikkein suurimmassa hädässä olevien ihmisten avuntarpeisiin.	3,26	0,87	1	5	5,25***
Q25 Mielestäni diakoniatyöntekijöiden osaamista mielenterveydenedistämässä tulisi hyödyntää enemmän sote-järjestelmässä.	3,48	1,06	1	5	7,98***
Q26 Diakoniatyöntekijöillä on riittävä osaaminen diakonian asiakkaidenvoimavarojen tunnistamisessa ja tukemisessa.	3,71	0,84	1	5	14,89***
Summamuuttujat					
Vaikuttavuus	3,72	0,67	1,75	5	18,91***
Auttaminen	3,60	0,61	1,40	4,80	17,22***
Mielekkyyys	3,86	0,60	2	5	25,44***
Ikä	50,25	9,86	23,00	71,00	

Taulukko 3. Pääkomponenttianalyysin tulokset.

Muuttuja	Faktori 1	Faktori 2	Faktori 3	Faktori 4	Faktori 5	Kommunaliteetti	MSA
Q9	0,75					0,60	0,83
Q13	0,69					0,53	0,87
Q21	0,68					0,63	0,83
Q24	0,76					0,64	0,82
Q26	0,61					0,58	0,81
Q11		0,61				0,54	0,77
Q18		0,54				0,59	0,83
Q20		0,55				0,48	0,87
Q22		0,57				0,41	0,73
Q23		0,68				0,51	0,86
Q10			0,63			0,52	0,77
Q12			0,60			0,39	0,77
Q17			0,70			0,66	0,66
Q19			0,72			0,65	0,68
Q14				0,77		0,63	0,64
Q25				0,75		0,66	0,71
Q15					0,77	0,65	0,68
Q16					0,68	0,50	0,74
Ominaisarvo	3,9	2,77	1,3	1,17	1,03		
Cum. %	16,8	28,4	39,0	48,8	56,5		
Cronbach a	0,78	0,66	0,62	0,68	0,41		

ja kyselyssä sen vaikuttavuutta mitattiin käännetyllä väittämällä 11 *Mielestäni taloudellinen avustaminen ei passivoi diakonian asiakkaita*, jonka keskiarvo oli 3,45. Tämä kertoo vastaajien melko myönteisestä suhtautumisesta taloudelliseen avustamiseen. Väittämän 22 *Taloudellinen avustaminen diakoniatyössä on palveluohjausta, hyvinvoinnin edistämistä ja neuvontaa* keskiarvo (3,84) indikoi, että taloudellinen avustaminen koetaan asiakkaan kokonaisvaltaiseksi auttamiseksi ja sitä myötä vaikuttavaksi.

Väittämän 14 *Mielestäni diakonissojen tulisi osallistua terveyden edistämiseen osana uudistuvaa sote-järjestelmää* keskiarvo oli 2,77, mikä kertoo siitä, ettei diakoniatyötä ja erityisesti diakonissojen tekemää työtä haluta ulottaa sote-sektorille, eikä diakoniatyön vaikuttavuutta haluta sitä kautta laajentaa muualle yhteiskuntaan. Kuitenkin väittämän 26 *Diakoniatyöntekijöillä on riittävä osaaminen diakonian asiakkaiden voimavarojen tunnistamisessa ja tukemisessa*

keskiarvo 3,71 kertoo siitä, että mielenterveyden edistämisen suhteen diakoniatyöntekijöillä koetaan olevan annettavaa. Lisäksi väittämän 25 *Mielestäni diakoniatyöntekijöiden osaamista mielenterveyden edistämässä tulisi hyödyntää enemmän sote-järjestelmässä* keskiarvo oli 3,48, mikä tukee edellisen väittämän välittämää viestiä. Sama asia näkyy väittämän 16 keskiarvossa (3,78) *Diakoniatyöntekijöiden tulisi antaa enemmän keskusteluapua*, mikä kertoo siitä, että asiakkaiden henkisessä tukemisessa voitaisiin toimia vaikuttavammin.

Saadaksemme selville erilaisia ajatuslinjoja diakoniatyöntekijöiden keskuudessa, suoritimme faktorianalyysin, jonka perusteella muodostui viisi faktoria, joilla voidaan selittää noin 56 % alkuperäisten 18 väittämän vaihtelusta. Neljän faktorin reliabiliteetti oli riittävällä tasolla, jotta niitä voitiin käyttää jatkoanalyysissä. Taulukossa 3 esitellään faktorianalyysin tulokset.

Taulukko 4. Regressioanalyysi: Faktori ”Diakoniatyö onnistuu ydintehtävässään” ja taustatekijöiden vaikutus.

Selittävät muuttajat	Diakoniatyö onnistuu ydintehtävässään		
	<i>b</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Vakiotermi	3,90***	18,41	<0,00
Mies	-0,34**	-2,53	0,01
Ikä	0,00	-0,46	0,65
Johtava asema	-0,17*	-0,62	0,05
Hiippakunta			
Turku			
Tampere	-0,12	-0,90	0,37
Oulu	0,12	0,96	0,34
Mikkeli	-0,05	-0,40	0,70
Porvoo	0,04	0,25	0,80
Kuopio	-0,32**	-2,17	0,03
Lapua	0,07	0,53	0,30
Helsinki	-0,16	-1,13	0,26
Espoo	-0,09	-0,62	0,54
F (df)	1,87 (11;298)**		
R ²	0,06		
Adj. R ²	0,03		

p*<0,1; *p*<0,05; ****p*<0,01

Ensimmäinen faktori on ”Diakoniatyö onnistuu ydintehtävässään”. Sen muodostavat väittämät *Diakoniatyöllä pystytään auttamaan eniten apua tarvitsevia henkilöitä* (Väittäjä 9), *Tekemäni diakoniatyö tavoittaa hyvin seurakuntani huono-osaiset* (Väittäjä 13), *Tekemäni diakoniatyö on mielestäni vaikuttavaa* (Väittäjä 21), *Tekemäni diakoniatyö vastaa hyvin kaikkein suurimassa hädässä olevien ihmisten avuntarpeisiin* (Väittäjä 24) sekä *Diakoniatyöntekijöillä on riittävä osaaminen diakonian asiakkaiden voimavarojen tunnistamisessa ja tukemisessa* (Väittäjä 26). Nämä viisi väittämää muodostavat faktorin, joka näyttää liittyvän diakoniatyön vaikuttavuuteen. Ajatuslinjan mukaan diakoniatyöllä pystytään vastaamaan huono-osaisten henkilöiden avuntarpeisiin. Lisäksi faktori korostaa sitä, että diakoniatyöntekijöiden ammatillisen osaamisen koetaan olevan tämän suhteen hyvällä tasolla.

Toinen faktori on nimeltään ”Diakoniatyö koetaan mielekkääksi”. Sen muodostavat väittämät *Mielestäni taloudellinen avustaminen ei*

passivoi diakonian asiakkaita (Väittäjä 11, *käännetty*), *Koen tekemäni diakoniatyön mielekkääksi* (Väittäjä 18), *Pystyn hyödyntämään osaamistani täysimääräisesti diakoniatyöntekijänä* (Väittäjä 20), *Taloudellinen avustaminen diakoniatyössä on palveluohjausta, hyvinvoinnin edistämistä ja neuvontaa* (Väittäjä 22) sekä *Hengellisyys näkyy hyvin diakoniatyössä* (Väittäjä 23). Nämä viisi väittämää muodostavat ajatuslinjan, jonka mukaan taloudellinen avustaminen koetaan hyväksi tavaksi tehdä diakoniatyötä, mikä kertoo myös siitä, että työn koetaan olevan samaan aikaan myös hengellistä. Lisäksi tämä ajatuslinja korostaa sitä, että ammattitaidolla on merkitystä diakoniatyössä.

Kolmas faktori on nimeltään ”Diakoniatyön tulisi olla vaikuttavampaa”. Sen muodostavat neljä väittämää *Diakoniatyössä pitäisi olla enemmän aikaa keskittyä hoitamaan asiakkaiden ongelmien juurisyytä* (Väittäjä 10), *Diakoniatyötä tulisi suunnitella enemmän valtakunnallisesti* (Väittäjä 12), *Diakoniatyöntekijöiden tulisi*

Taulukko 5. Regressioanalyysi: Faktori ”Diakoniatyö koetaan mielekkääksi” ja taustatekijöiden vaikutus.

Selittävät muuttajat	Diakoniatyö koetaan mielekkääksi		
	<i>b</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Vakiotermi	4,05***	20,00	<0,00
Mies	-0,37***	-2,85	<0,00
Ikä	0,00	0,61	0,54
Johtava asema	-0,24***	-2,77	<0,00
Hiippakunta			
Tampere	-0,20	-1,65	0,10
Oulu	0,17	1,39	0,17
Mikkeli	-0,06	-0,51	0,61
Porvoo	-0,11	-0,70	0,49
Kuopio	-0,23	-1,65	0,10
Lapua	0,00	0,05	0,96
Helsinki	-0,25*	-1,85	0,07
Espoo	-0,13	0,95	0,35
F (df)	2,71		
	(11;298)***		
R ²	0,09		
Adj. R ²	0,06		
*p<0,1; **p<0,05; ***p<0,01			

tehdä enemmän yhteiskunnallista vaikuttamista (Väittämä 17) sekä *Diakoniatyön tulisi olla vaikuttavampaa* (Väittämä 19). Tämän ajatuslinjan taustalla on tavoitteet pyrkiä tehostamaan diakoniatyön strategista suunnittelua ja sitä myötä vaikuttavuutta myös yhteiskunnallisessa kontekstissa.

Neljäs faktori on nimeltään ”Diakoniaa voi hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmässä”. Sen muodostavat kaksi väittämää *Mielestäni diakonissojen tulisi osallistua terveyden edistämiseen osana uudistuvaa sote-järjestelmää* (Väittämä 14) ja *Mielestäni diakoniatyöntekijöiden osaamista mielenterveyden edistämisessä tulisi hyödyntää enemmän sote-järjestelmässä* (Väittämä 25). Tämän ajatuslinjan mukaan diakoniatyötä voisi integroida osaksi sote-järjestelmää.

Edellä muodostuneiden faktoreiden perusteella muodostettiin summamuuttajat, jotka

ovat aina kulloinkin kyseessä olevalle faktorille latautuneiden väittämien keskiarvo. Seuraavassa vaiheessa näitä summamuuttujia käytettiin lineaarisessa regressioanalyysissä selitettävänä muuttujina. Selittävinä muuttujina käytettiin vastaajan sukupuolta, ikää sekä asemaa.

Taulukossa 4 on esitetty, miten taustatekijät selittävät ensimmäistä faktoria ”Diakoniatyö onnistuu ydintehtävässään”. Miehet kokevat diakoniatyön onnistuvan huonommin ydintehtävässään. Ikä tai johtava asema eivät vaikuta tilastollisesti merkitsevästi tämän ajatuslinjan taustalla.

Taulukossa 5 on esitetty, miten taustatekijät selittävät toista faktoria ”Diakoniatyö koetaan mielekkääksi”. Miehet kokevat diakoniatyön tilastollisesti merkitsevästi vähemmän mielekkääksi verrattuna naisiin. Myös johtava asema vaikuttaa negatiivisesti koettuun mielekkyyteen

Taulukko 6. Regressioanalyysi: Faktori ”Diakoniatyön tulisi olla vaikuttavampaa” ja taustatekijöiden vaikutus.

Selittävät muuttujat	Diakoniatyön tulisi olla vaikuttavampaa		
	<i>b</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Vakiotermi	4,35***	19,66	<0,00
Mies	-0,19	-1,36	0,17
Ikä	-0,02***	-4,48	<0,00
Johtava asema	0,02	0,16	0,87
Hiippakunta			
Tampere	0,53	4,02	<0,00
Oulu	0,13	0,93	0,35
Mikkeli	0,12	0,83	0,41
Porvoo	0,08	0,48	0,63
Kuopio	0,31**	2,02	0,04
Lapua	0,09	0,65	0,52
Helsinki	0,11	0,76	0,45
Espoo	0,40***	2,70	<0,00
F (df)	4,48		
	(11;298)***		
R ²	0,14		
Adj. R ²	0,11		
*p<0,1; **p<0,05; ***p<0,01			

eli johtavat diakoniatyöntekijät kokevat diakoniatyön vähemmän mielekkääksi. Vastaajan ikä ei vaikuta tilastollisesti merkitsevästi koettuun mielekkyyteen.

Taulukossa 6 on esitetty, miten taustatekijät selittävät kolmatta faktoria ”Diakoniatyön tulisi olla vaikuttavampaa”. Ikä vaikuttaa tilastollisesti merkittävästi vaikuttavuuden kokemiseen. Kun vastaajan ikä kasvaa, diakoniatyön vaikuttavuus koetaan paremmaksi. Vaikutus on tosin hyvin pieni, mutta merkitsevä. Sukupuolella tai sille onko vastaaja johtavassa asemassa ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta vaikuttavuuden kokemukseen.

Faktoria ”Diakoniaa voi hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmässä” eivät taustatekijät selittäneet tilastollisesti merkitsevästi.

Koettu diakoniatyön vaikuttavuus laadullisen aineiston perusteella

Taloudellisen avun antaminen diakoniatyössä koetaan pinnalliseksi auttamiseksi

Keskeinen osa diakoniatyötä eri seurakunnissa on taloudellisen avun antaminen. Tällaisissa tilanteissa diakoniatyössä voidaan myöntää taloudellista apua esimerkiksi osto-osoituksina ja lahjakortteina. Taloudellinen avustus perustuu aina harkintaan. Taloudellisen avun antaminen koettiin kyselyn avointen vastausten perusteella kuitenkin ongelmalliseksi, koska se tuntui ”pikapankkina” olemiselta ja ”tekohengityksen antamiselta”, jolloin ei pystytä kokonaisvaltaisesti perehtymään asiakkaan tilanteeseen. Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että taloudel-

lisen avun antaminen ei välttämättä ole paras tapa parantaa diakoniatyön vaikuttavuutta, joskin sillä voidaan auttaa ihmisiä selviytymään haastavien tilanteiden yli lyhyellä tähtämellä. Taloudellisista ongelmista kärsivät asiakkaat ovat myös lisääntymässä, mikä asettaa haasteita diakoniatyölle resurssinäkökulmasta. Lisäksi taloudellinen avustaminen vie aikaa joissakin tapauksissa hengellisiltä keskusteluilta, jotka saataisivat olla lopulta vaikuttavampia. Vastauksissa esitettiin myös näkemyksiä, että taloudellisesta avustamisesta voisi diakoniatyössä luopua kokonaan. Vastauksissa tuotiin esille se, että diakoniatyö saattaa sosiaalitoimen taholta näyttäytyä ratkaisuna asiakkaiden taloudellisiin ongelmiin, vaikka diakonian tulisi tarjota taloudellisesta perspektiivistä vain hätäapua. Taloudellinen avustaminen saattaa jäädä joissakin seurakunnissa ainoaksi tavaksi tehdä diakoniatyötä. Taloudellisen avun jakamisen yhtenäisyys eri seurakuntien välillä on kuitenkin haaste, sillä resurssit ovat jakautuneet seurakunnissa eri tavalla.

Hyvänä puolena taloudellisessa avustamisessa nähtiin kuitenkin se, että se tuo ihmisiä seurakunnan piiriin. Lisäksi pienikin taloudellinen avustaminen voi tuoda toivoa vaikeassa asemassa olevan ihmisen elämään. Lisäksi taloudellinen avustaminen voi olla perusteltua suurten kriisien yhteydessä. Neuvonta ja ohjaus taloudellisissa asioissa voisi kuitenkin olla tehokkaampaa, jotta ongelmien juurisyyhin voisi paneutua paremmin. Tämä voidaan myös nähdä yhtenä keinona parantaa vaikuttavuutta.

Diakonian asiakkaiden ongelmiin ei pystytä perehtymään syvällisesti

Diakoniatyöhön vaikuttaa se, että ihmisten ongelmat ovat yhä vaikeampia. Osallistuvan havainnoinnin jaksolla havaittiin, että lyhyt vastaanottoaika tuntui riittämättömältä ongelmien ratkaisemiseksi, koska aikaa syvälliselle keskustelulle ei ollut. Kyselyn perusteella koettiin myös, että diakonian asiakkailla on hyvin vaikeita sosiaalisia ja terveydellisiä ongelmia. Sosiaali- ja terveyspalvelujen puutteet näkyvät siinä, että asiakkaat joutuvat entistä enemmän turvautumaan diakonian apuun. Yksinäisyys, köyhyys, sairaudet ja mielenterveysongelmat mainittiin asioina, joita on vaikea ratkaista. Asiakkailla

on usein ongelmia elämänhallinnan kanssa, ja asiakastyöhön käytetty aika ei riitä näiden ongelmien ratkaisemiseen.

Joidenkin asiakkaiden kohdalla olisi tärkeää päästä enemmän vaikuttamaan niihin syihin, jotka ovat vaikean tilanteen taustalla. Tämän saavuttamiseksi olisi tehtävä diakoniatyötä myös pyrkimällä vaikuttamaan yhteiskunnan rakenteisiin, mikä on yksi diakoniatyön tavoitteista. Toisaalta koettiin, että jos kirkko ottaa liikaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin, sekin voidaan kokea sidosryhmien taholta negatiivisena ja liian poliittisena asiana.

Diakoniatyö ei tavoita suurimmassa hädässä olevia ihmisiä

Osallistuvaa havainnointia tehtäessä ja diakoniatyötä tekevien ihmisten kanssa keskustellessa nousi esiin ajatus siitä, että diakoniatyö ei näytä aina tavoittavan suurimmassa hädässä olevia ihmisiä. Kyselyn avointen vastausten perusteella tämä johtopäätös saa jossain määrin tukea:

”Tavoitamme vain pienen osan avuntarvitsijoista...apua tarvitsevat eivät osaa sitä aina meiltä hakea.”

Diakoniatyön koetaan ehkä olevan jossain määrin uusien seurakunnan jäsenten hankkimista ja heidän tarpeidensa tyydyttämistä, jolloin diakoniatyön ydinalueena oleva kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten auttaminen jää vaillinaiseksi. Diakoniatyön koetaan välillä olevan ”ohjelmatoimisto” erityisesti sellaisille seurakunnan toimintaan osallistuville henkilöille, joilla ei ole päällisin puolin ole suurta hätää.

”Emme tavoita riittävästi kaikista eniten apua tarvitsevia. Viikko-ohjelma tavoittaa vakio-seurakuntalaisia ja usein syynä on seuran tarve, tottumus ja viikoittaiset rutiinit.”

Toisaalta aktiivinen osallistuminen seurakunnan toimintaan nähdään muun muassa yksinäisyyttä ennaltaehkäisevänä toimintana. Kirkon piirissä ei myöskään välttämättä ole määritelty laajemmin sitä ketkä ovat kaikkein suurimmas-
sa hädässä.

”En ole koskaan kuullut, että oikeasti määriteltäisiin ketkä ovat suurimmassa hädässä. Saatikka että keskityttäisiin heihin. Melko tyhjä lause siis.”

Etsivä ja jalkautuva työ olisi yksi mahdollisuus huonoimmassa asemassa olevien ihmisten kohtaamiseen.

”Itse rukoilen päivittäin, että saisin kohdata juuri ne ihmiset, joiden kanssa Taivaallinen Isä tahtoo tapaamisen.”

Avoimissa vastauksissa tuotiin esille, että yhteisöllisyyden edistäminen voisi auttaa yksinäisiä ihmisiä, mikä on yksi keino tavoittaa suuressa hädässä olevia ihmisiä. Esimerkiksi yhdessä aterioinnit ovat hyvä tapa kehittää yhteisöllisyyttä, kirjoitetaan vastauksissa. Avoimissa vastauksissa ehdotettiin vapaaehtoisten työpanosta yhteisöllisyyden tukemiseksi, joskin havainnoidussa seurakunnassa tätä jo toteutettiin.

Kirkon ongelmat heijastuvat diakoniatyöhön

Kyselyn vastauksissa tuli esiin se, että diakoniatyötä tehdään seurakunnissa usein siten kuin on perinteisesti totuttu tekemään. Diakoniatyö voi näin ollen muodostua rutiininomaiseksi toiminnoksi, jolloin se ei ole välttämättä niin vaikuttavaa. Kirkon sisäiset johtamiseen ja työn organisointiin liittyvät ongelmat vaikeuttavat diakoniatyötä. Kirkko organisaationa koettiin jäykäksi, kankeaksi ja hierarkkiseksi. Kirkon johtamisongelmat voivat heikentää diakoniatyöntekijöiden keskinäisiä suhteita ja ilmapiiriä. Kaikkia diakonian virkoja ei voida aina täyttää, mikä asettaa paineita olemassa olevien virkojen haltijoille.

Kirkosta eroaminen ja kirkollisveron väheneminen vaikeuttavat myös diakonian toimintaa, koska työtä joudutaan rajaamaan. Kirkon heikentyvä asema yhteiskunnassa näkyy siis myös diakoniatyössä. Koettiin, että tehtävää työtä olisi paljon, mutta aikaa, rahaa ja työntekijöitä ei ole aina riittävästi. *”Työtä on enemmän kuin tekijöitä.”* Tämä voi näkyä diakoniatyöntekijöiden jaksamisessa ja siinä, että on kiirettä ja kiireen tuntua.

Resurssien rajallisuus tuotiin esille myös siitä näkökulmasta, että diakoniatyöntekijät voisivat

osallistua enemmän sosiaali- ja terveydenhuollon toimintojen kentälle tai yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, mutta resurssit siihen koetaan liian vähäisiksi.

Diakoniatyö ei ole tehokkaasti organisoitua

Kyselyn vastauksissa tuli esiin työn organisointiin liittyviä asioita. Hallinnollisen työn koettiin vievän liikaa aikaa diakoniatyöntekijöiden työajasta, koska saman ajan voisi käyttää ihmisten kohtaamiseen. Vastauksissa tuli esille se, että diakoniatyö saattaa ajoittain olla liian byrokrattista ja ”virkamiesmäistä”.

Ongelmaksi koettiin myös diakonian puutteellinen yhteistyö julkisen sektorin toimijoiden kanssa. Vastauksissa tuotiin esille se, että sosiaali- ja terveyspalveluista saatetaan ohjata henkilöitä diakonian asiakkaaksi, vaikka ongelmat tulisi ratkaista julkisen sektorin toimesta. Diakoniatyön koetaan jossain määrin nykyään hoitavan tehtäviä, jotka kuuluisivat yhteiskunnalle. Tästä esimerkki on se, että sosiaalietuus jää saamatta, ja asiakas joutuu hakemaan taloudellista avustusta diakoniasta. Kuitenkin erilaisissa verkostoissa toimiminen nähtiin hyväksi tavaksi tehdä diakoniatyötä.

Diakoniatyö vaihtelee maantieteellisesti paljon

Erilaiset maantieteelliset alueet tarvitsevat erilaista diakoniatyötä, ja siten toimintaympäristö tulisi vastausten perusteella huomioida paremmin. Diakoniatyö myös määrittellään Kirkkojärjestyksen mukaan kullakin alueella omanlaisekseen, vaikka yhteisiäkin piirteitä diakoniatyössä on. Se, millaista diakoniatyötä kussakin seurakunnassa on ja kuinka vaikuttavaa se on, riippuu vastausten perusteella paljon seurakunnasta, missä sitä harjoitetaan.

”Haasteena on myös se, että seurakunnat ovat kovin erilaisia ja siten niiden diakoniatyö samoin. Asiakkaat eriarvoisessa asemassa riippuen siitä, minkä seurakunnan alueella asuu.”

Tasa-arvoisuutta heikentää myös seurakunnan sisällä epäily siitä, pystyykö diakoniatyöntekijä auttamaan asiakkaita tasapuolisesti. Diakoniatyölle toivottiin myös enemmän valtakun-

nallisia linjauksia, koska diakoniatyötä koettiin rasittavan se, ettei sitä johdeta valtakunnallisesti.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Pyrittäessä kohti vaikuttavuutta, keskeistä on ensin määritellä mitä lopputulemia halutaan. Diakoniatyön ydintavoitteeseen liittyen kyselyyn vastanneet diakoniatyöntekijät kokivat, että diakoniatyö ei tällä hetkellä aina tavoita niitä asiakkaita, joilla on yhteiskunnassamme suurin hätä. Syyksi tähän esitettiin, että kaikkein vaikeimmassa asemassa olevia henkilöitä on vaikea löytää. Lisäksi kyselyn perusteella keskeinen tarve diakoniatyössä on pureutuminen diakoniatyön asiakkaiden ongelmiin mahdollisimman syvällisesti. Esimerkiksi taloudellinen avustus koetaan liian pinnalliseksi auttamiseksi, koska siinä ei ehdi perehtyä esimerkiksi asiakkaan elämäntilanteeseen liittyviin ongelmiin. Ydintavoitteiden julkittuominaisuus ja tarkentaminen voisi olla vaikuttavuuden arvioinnin kannalta järkevää ja entistä tavoitteellisempi toiminta ylipäätään voisi olla perusteltua (kts. Cameron 1986; Kettunen 2018; Van de Walle 2009; Virtanen & Vakkuri 2016). Diakoniatyötä voisi siis kehittää priorisoimalla erilaisia tarpeita, pyrkien tekemään ne mitattaviksi.

Vaikuttavuuden mittaamisessa on kuitenkin otettava huomioon, että erilaiset tilannetekijät voivat vaikuttaa lopputulemiin (Dahler-Larsen 2005). Vaikeuksissa olevalla henkilöllä saattaa olla niin pahoja ongelmia, ettei niitä ole mahdollista käsitellä tapaamisissa diakoniatyöntekijöiden kanssa. Asiakkaat ovat yksilöitä ja avun vaikutus riippuu myös asiakkaan ominaisuuksista. Siten pelkkä asiakastapaamisten lisääminen ei välttämättä johda parempaan vaikuttavuuteen. On kuitenkin huomioitava, että diakoniatyöntekijöiden ja asiakkaiden väliset kohtaamiset ovat tärkeitä, eikä esimerkiksi erilaisten tapahtumien järjestämistä voida pitää vaikuttavuuden kannalta epäolennaisina. Osallistuvan havainnoinnin puitteissa yhtenä toimivana paikallisratkaisuna toteutettiin aktivoivaa toimintaa, kuten esimerkiksi auttamista seurakunnan päivittäisaskareissa, tai kirpputorin pitämistä. Tämänkaltaiset toimet ehkäisevät passivoitumista, ja niillä voidaan estää esimerkiksi yksinäisyyttä mikä usein johtaa muihin ongelmiin.

Vastausten perusteella diakoniatyöntekijöillä on useasti mielenterveystyöhön liittyvää osaamista. Tätä voisi pyrkiä hyödyntämään paremmin (vrt. Fung 2015). Nopea reagointi ja oikeiden ihmisten löytäminen yhteiskunnan tukiverkoista voi säästää asiakkaiden voimavaroja ja nopeuttaa avun saantia. Diakoniatyötä voisi ehkä kehittää myös siten, että taloudellisen avustamisen tilanteissa asiakkaiden ongelmiin pyrittäisiin perehtymään kokonaisvaltaisemmin, esimerkiksi sosiaalitoimen osaamista hyödyntäen (vrt. Mendez ym. 2022). Monesti vaikuttavuuden saavuttaminen edellyttääkin yhteiskunnan eri toimintojen välistä yhteistyötä (Kelly 2005). Vaikuttavuutta todennäköisesti lisäisi yhtymäkohtien rakentaminen sosiaali- ja terveydenhuollon mielenterveyspalveluiden kanssa, mihin faktorianalyysin tuloksetkin viittaavat. Vaikuttavuuden arvioinnissa tulisikin siis perehtyä siihen, millaisia ratkaisuja asiakas saa ongelmiinsa oltuaan tekemisissä diakoniatyöntekijän kanssa.

Kaupunkitasolla tätä voisi arvioida palvelutarpeiden vähenemisellä diakonian asiakkaiden keskuudessa. Myös diakoniatyön asiakkaille suunnatulla kyselyllä voisi saada tästä asiasta tietoa. Jälkimmäinen vaihtoehto voisi tarjota mahdollisuuden pienentää väliin tulevien tekijöiden (moderaattorien) ongelmaa; palvelutarpeiden tasoon vaikuttavat useat tekijät, ja kyselyllä tähän voitaisiin paneutua tarkemmin. Tällaiset tarkastelut edellyttävät toimivaa tiedonvaihantaa paikallistasolla.

Seurakunnat saavat toteuttaa diakoniatyötä haluamallaan tavalla, koska diakoniatyötä ei johdeta valtakunnallisesti, mutta tämä saattaa aiheuttaa sen, että diakonian asiakkaat ympäri Suomea ovat eriarvoisessa asemassa riippuen siitä, millä paikkakunnalla he asuvat. Siten diakoniatyöntekijän vaikuttavuuteen liittyy oikeudenmukaisuuden näkökulmasta haasteita (vrt. Autero 2013 ja Bailey 2004). Toisaalta etuna paikallisjohteisessa diakoniatyössä on se, että paikalliset erityispiirteet voidaan ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa. Vaikka vaikuttavuustavoitteiden määrittely voikin olla helpompaa paikallistasolla (Herman & Renz 2004), olisi hyvä kehittää yhteisiä toimenpiteitä, jotka olisivat resurssit huomioiden toistettavissa eri seurakuntien välillä (vrt. Virtanen & Vakkuri 2016).

Tämä mahdollistaisi toimenpiteiden vertailun laajemmalla tasolla. Näitä voisivat olla mielen-terveysosaamisen hyödyntäminen asiakastilan-teissa esimerkiksi nopean palveluohjauksen muodossa, keskusteluaikeiden määrän kasvattaminen sekä yhteyshenkilöverkoston rakentaminen hyvinvointialueiden palvelualueiden edustajien kanssa. Kyselyn perusteella diakoniatyöntekijöillä vaikuttaa olevan valmiutta tällaiseen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

Tutkimuksen aineisto kokonaisuudessaan kertoo diakoniatyöntekijöiden kokemuksesta liiallisesta työn määrästä ja osin sen seurauksena näkemyksestä, että toiminta ei vaikuta asiakkaiden ongelmiin niin hyvin kuin pitäisi. Tämän taustalla on myös se, että kirkon organisaatio koetaan kankeaksi ja siten uusiin kokeiluihin ei kannusteta. Tämä voi johtaa jatkuessaan siihen, että työtä ei koeta enää merkitykselliseksi, mikä voi näkyä myös välillisesti vaikuttavuuden vähenemisenä. Diakoniatyöntekijöiden työnkuvassa olisi hyvä tarkastella mahdollisuuksia vähentää tai suoraviivaistaa hallinnollista työtä, sekä mahdollistaa yhteiskunnallista yhteistyötä paremmin. Siten asiakkaiden ongelmien taustalla oleviin juurisyyhin voitaisiin kenties panostaa paremmin.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että diakoniatyön fokus on jossain määrin täsmentymätön. Resurssit tehdä diakoniatyötä ovat rajalliset, mikä on seurausta muun muassa vähentyvistä kirkollisverotuloista, joten siksi tarkempi tavoitteiden asettaminen olisi tärkeää, jolloin tavoitteiden saavuttamistakin (ks. Vivona 2023) voisi seurata, ja toimintaa voitaisiin myös kehittää (ks. Kettunen 2018, Van de Walle 2009). Resurssit olisi käytettävä tehokkaasti, jotta tärkeimmät tavoitteet voidaan saavuttaa, myös pitkällä aikavälillä (ks. Mihaiu ym. 2010; Van Dooren ym. 2015, kts. myös Walters ym. 2019). Riittävän selkeiden mittarien luominen voisi mahdollistaa vertailukelpoisen toiminnan tarkastelun yksittäistä seurakuntaa laajemmalla tasolla (vrt. Virtanen & Vakkuri 2016). Diakonian kytkeminen entistä tiiviimmin osaksi mielen terveystyötä voisi olla hyvä tapa lisätä toiminnan vaikuttavuutta ja yhteiskunnallista merkitystä.

Tällä tutkimuksella on myös omat rajoitteensa. Vaikka työntekijöiden näkemyksiä onkin pidetty yhtenä keskeisenä tietolähteenä luotaessa vaikuttavuusarvioinnin menetelmiä (Dahler-

Larsen, 2005), arviointimenetelmien tueksi olisi hyvä kartoittaa myös asiakkaiden näkemyksiä diakoniatyöstä. Lisäksi, tutkimuksessa esitettiin mahdollisia keinoja diakoniatyön vaikuttavuuden lisäämiseksi sekä arvioimiseksi, mutta tutkimuksessa ei kuitenkaan toteutettu varsinaista vaikuttavuuden mittausta. Jos vertaa määrällistä ja laadullista aineistoa keskenään, niin jossain määrin määrällinen aineisto antaa positiivisemmän kuvan diakoniatyön koetusta vaikuttavuudesta kuin laadullinen aineisto. Kokonaisuutena tarkastellen kuitenkin sekä määrällisestä että laadullisesta aineistosta nousee esiin yhtenäisiä teemoja.

LÄHTEET

- Ahrens, Thomas & Chapman, Christopher, S. (2006). Doing qualitative field research in management accounting: Positioning data to contribute to theory. *Accounting, organizations and society*, 31(8), 819–841. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2006.03.007>
- Allan, Blake A., Batz-Barbarich, Cassondra, Sterling, Haley M. & Tay, Louis (2019). Outcomes of meaningful work: A meta-analysis. *Journal of management studies*, 56(3), 500–528. <https://doi.org/10.1111/joms.12406>
- Autero, Anniina (2013). Tuloksellisuuden arvioinnin monitulkintaisuus. Tapaus: suomalainen paloturvallisuuspolitiikka. Teoksessa Oulasvirta, Lasse, Kihn, Lili-Anne, Mänttari, Pietu & Wacker, Jani (Toim.), *Näkökulmia arviointiin ja valvontaan* (s. 38–53). Tampere: Tampere University Press.
- Azorín, Jose M. & Cameron, Roslyn (2010). The application of mixed methods in organisational research: A literature review. *Electronic journal of business research methods*, 8(2), 95–105.
- Atkinson, Paul & Hammersley, Martyn (1998). *Ethnography and participant observation*. Teoksessa Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. (Eds.), *Strategies of Qualitative Inquiry* (s. 110–136). London: Sage.
- Bailey, Stephen J. (2004). *Strategic Public Finance*. New York: Palgrave MacMillan.
- Cameron, Kim (1986). A study of organizational effectiveness and its predictors. *Management science*, 32(1), 87–112. <https://doi.org/10.1287/mnsc.32.1.87>
- Cui, Tie & Aulton, Katharine (2023). Conceptualizing the elements of value in public services: insights from practitioners. *Public Management Review*, 1–23. <https://doi.org/10.1080/14719037.2023.2226676>

- Dahler-Larsen, Peter (2005). *Vaikuttavuuden arviointi*. Hyvät käytännöt. Menetelmä-käsikirja. Stakes.
- Elo, Satu & Kyngäs, Helvi (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of advanced nursing*, 62(1), 107–115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- Elo, Satu, Kajula, Outi, Tohmola, Anniina & Kääriäinen, Maria (2022). Laadullisen sisällysanalyysin vaiheet ja eteneminen. *Hoitotiede*, 34(4), 215–225.
- Førsund, Finn R. (2017). Measuring effectiveness of production in the public sector. *Omega*, 73 (December 2017), 93–103. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2016.12.007>
- Fung, Archon (2015). Putting the public back into governance: The challenges of citizen participation and its future. *Public administration review*, 75(4), 513–522. <https://doi.org/10.1111/puar.12361>
- Goddard, Andrew (1989). Are three “E”s enough? Assessing value for money in the public sector. *OR Insight*, 2, 16–19. <https://doi.org/10.1057/ori.1989.25>
- Harding, Tobias (2016). *From state church to third sector organization? The separation of church and state in Sweden*. Conference paper. Paper presented at the 12th international conference of the ISTR, Stockholm June 28 – July 1, 2016.
- Herman, Robert D. & Renz, David O. (2004). Doing things right: Effectiveness in local non-profit organizations, a panel study. *Public Administration Review*, 64(6), 694–704. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2004.00416.x>
- Kallunki, Valdemar (2014). *Yhteistyön kolmas polku: Palvelurooli kirkon yhteiskunnallisen aseman uudistajana*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja No 40.
- Kelly, Janet M. (2005). The dilemma of the unsatisfied customer in a market model of public administration. *Public Administration Review*, 65(1), 76–84. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2005.00432.x>
- Kettunen, Pekka (2018). Vaikuttavuusarvioinnin kytkeminen osaksi johtamista. *Hallinnon tutkimus*, 37(3), 176–186.
- Kirkkojärjestys (11.11.2021/657).
- Konsti, Sanna, Tossavainen, Anssi, Rantanen, Johanna, Mauno, Saija & Kinnunen, Sanna (2023). Työn merkityksellisyyden johtaminen: Työn merkitysten ja täyttymysten kyselyn mahdollisuudet ja haasteet. *Hallinnon Tutkimus*, 42(3), 360–375. <https://doi.org/10.37450/ht.116636>
- Laine, Pikka-Maaria, Katila, Saija & Salmi, Pontus (2017). Kirkon strategia kerronnallisena käytäntönä–Kamppailu strategiatyöstä ja strategian sisällöstä. *Hallinnon tutkimus*, 36(2), 104–117.
- Matos, Sandra, Jorge, Susana & Moura e Sá, Patricia (2023). Measuring local public expenditure effectiveness using sustainable development goals. *International Journal of Public Sector Management*, 36(4–5), 440–462. <https://doi.org/10.1108/IJPSM-01-2023-0003>
- Meklin, Pentti (1989). Tuloksellisuus julkisessa palvelu- ja liiketoiminnassa, perusteluja ja kriittikää. *Hallinnon tutkimus*, 8(3), 213–227.
- Meklin, Pentti (2009). Tarkastus verorahoitteisessa ja markkinarahoitteisessa toiminnassa: erojen ja yhtäläisyyksien teoreettisia perusteluja. Teoksessa Heiskanen, Johanna, Kihn, Lili-Anne & Näsi, Salme (Toim.), *Näkökulmia laskentatoimeen ja tilintarkastukseen* (s. 56–69). Tampere: Tampere University Press.
- Meklin, Pentti & Näsi, Salme (1994). Budjetti-ohjauksen uudistus ja laskentatoimen muuttuva rooli julkisessa hallinnossa. *Hallinnon tutkimus*, 13(4), 231–243.
- Mendez, Carlos, Pegan, Andreja & Triga, Vasiliki (2022). Creating public value in regional policy. Bringing citizens back in. *Public Management Review*, 26(3), 811–835. <https://doi.org/10.1080/14719037.2022.2126880>
- Mihaiu, Diana M., Opreana, Alin & Cristescu, Marian P. (2010). Efficiency, effectiveness and performance of the public sector. *Romanian journal of economic forecasting*, 4(1), 132–147.
- Modell, Sven (2009). In defence of triangulation: A critical realist approach to mixed methods research in management accounting. *Management Accounting Research*, 20(3), 208–221. <https://doi.org/10.1016/j.mar.2009.04.001>
- Paasivaara, Leena, Suhonen, Marjo & Nikkilä, Juhani (2005). Yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin yhteistyön käynnistämisyvaihe hoivapalvelutuotannossa. *Hallinnon tutkimus*, 24(4), 16–25.
- Palmu, Harri (1990). Seurakunta työntekijäyhteisönä. *Hallinnon Tutkimus*, 9(4), 375–376.
- Parhizgari, Ali M. & Gilbert, G. Ronald (2004). Measures of organizational effectiveness: private and public sector performance. *Omega*, 32(3), 221–229. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2003.11.002>
- Papadimitriou, Dimitra (2007). Conceptualizing effectiveness in a non-profit organizational environment: An exploratory study. *International journal of public sector management*, 20(7), 571–587. <https://doi.org/10.1108/09513550710823498>
- Peltonen, Tuomo (2020). Regulaatiivinen pilari hallinnon institutionaalisisä muutoskessa: Tapaustutkimus Suomen ortodoksisen kirkon

- työsuhdekäytännöistä. *Hallinnon Tutkimus*, 39(4), 255–270. <https://doi.org/10.37450/ht.102251>
- Pesämaa, Ossi, Zwikaël, Ofer, Hair Jr, Joe & Huemann, Martina (2021). Publishing quantitative papers with rigor and transparency. *International Journal of Project Management*, 39(3), 217–222. <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2021.03.001>
- Puumalainen, Kaisu, Sjögrén, Helena, Soininen, Juha, Syrjä, Pasi & Kraus, Sascha (2023). Crisis response strategies and entrepreneurial orientation of SMEs: A configurational analysis on performance impacts. *International Entrepreneurship and Management Journal*, March, 1–33. <https://doi.org/10.1007/s11365-023-00847-4>
- Reider, Rob (2004). *Improving the economy, efficiency, and effectiveness of not-for-profits: Conducting operational reviews*. John Wiley & Sons.
- Schensul, Stephen L., Schensul, Jean J. & LeCompte, Margaret D. (1999). *Essential ethnographic methods: Observations, interviews, and questionnaires*. Altamira Press.
- Soininen, Juha, Puumalainen, Kaisu, Sjögrén, Helena, Syrjä, Pasi & Richter, Chris (2015). What drives entrepreneurial orientation in small firms? The roles of owner-manager and financial conditions. *International Journal of Business Excellence*, 8(1), 85–103. <https://doi.org/10.1504/IJBEX.2015.065981>
- Steers, Richard M. (1975). Problems in the measurement of organizational effectiveness. *Administrative science quarterly*, 20(4), 546–558. <https://doi.org/10.2307/2392022>
- Taherdoost, Hamed (2016). Validity and reliability of the research instrument; how to test the validation of a questionnaire/survey in a research. *International Journal of Academic Research in Management*, 5(3), 28–36.
- Tolonen, Hanna, Koponen, Päivikki, Borodulin, Katja, Männistö, Satu, Peltonen Markku & Vartiainen Erkki (2018). Language as a determinant of participation rates in Finnish health examination surveys. *Scandinavian Journal of Public Health*, 46(2), 240–243. <https://doi.org/10.1177/1403494817725243>
- Vakkuri, Jarmo & Meklin, Pentti (1998). Tulostamitus ja ”vastiketta rahalle”-ajattelutapana –kökulmia mittauksesta ongelmien ja riskien. *Hallinnon tutkimus*, 17(2), 80–89.
- Valli, Raine (2015). *Johdatus tilastolliseen tutkimukseen*. 2., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Van Lunenburg, Marion (2023). How does the institutional environment influence the scaling process of social initiatives? An empirical exploration in the Dutch public sector. *International Journal of Public Sector Management*, 37(1), 77–90. <https://doi.org.ezproxy.jyu.fi/10.1108/IJPSM-12-2022-0291>
- Van Dooren, Wouter, Bouckaert, Geert & Halligan, John (2015). *Performance Management in the Public Sector*. London: Routledge.
- Vears, Danya & Gillam, Lynn (2022). Inductive content analysis: A guide for beginning qualitative researchers. Focus on Health Professional Education: A Multi-Professional Journal, 23(1), 111–127. <https://doi.org/10.11157/fohpe.v23i1.544>
- Vivona, Roberto (2023). The new era leadership for the public sector? Entrepreneurship, effectiveness, and democracy. *Public Management Review*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/14719037.2022.2162957>
- Van de Walle, Steven (2009) International Comparisons of Public Sector Performance, *Public Management Review*, 11(1), 39–56. <https://doi.org/10.1080/14719030802493254>
- Virtanen, Petri & Vakkuri, Jarmo (2016). Julkisen toiminnan tuloksellisuusarviointi. Tietosanoma Oy.
- Walters, Trudie, Chandler, Lisa & Clark, Stephen (2019). Towards a framework for measuring local government return on investment in arts and cultural development. *Local Government Studies*, 45(2), 262–280. <https://doi.org/10.1080/03003930.2018.1518220>
- Westreich, Daniel, Edwards, Jessie K., Lesko, Catherine R., Cole, Stephen R. & Stuart, Elizabeth A. (2019). Target validity and the hierarchy of study designs. *American journal of epidemiology*, 188(2), 438–443. <https://doi.org/10.1093/aje/kwy228>
- Äystö, Tuomas, Koivula, Aki, Wessman, Anna, Kyyrö, Jere & Hjelm, Titus. (2022). Miksi suomalaiset eroavat evankelis-luterilaisesta kirkosta? *Yhteiskuntapolitiikka*, 87, 2022/2, 129–140.
- Internet-lähteet:
 EVL (2024). Kirkon talous. Haettu sivulta <https://evl.fi/plus/hallinto-ja-talous/koko-kirkon-talous/>, 11.3.2024.
 EVL (2023). Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Haettu sivulta <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/tilastotietoa#1cd933ce>, 24.9.2023.
 EVL/2, Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Haettu sivulta <https://evl.fi/diakonia>, 24.9.2023.
 Kuntaliitto. Haettu sivulta <https://www.kuntaliitto.fi/talous/budjetointi-ja-taloussuunnittelu/tuloksellisuus>, 5.10.2023.